

Aleg. 182.

Sprawozdanie

komisyi przemysłowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z dnia 11. Stycznia 1889 l. 1351 w przedmiocie urządzenia doświadczalnej stacyi mechaniczno-technologicznej przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie.

Wysoki Sejmie!

Na podstawie jednomyślnej uchwały II. Zjazdu techników polskich we Lwowie w miesiącu Październiku 1886, Towarzystwo politechniczne we Lwowie, udało się dnia 3. Stycznia 1887 z petycją do Wysokiego Sejmu, w której upraszało o spowodowanie c. k. Rządu, aby przy Szkole Politechnicznej we Lwowie założył mechaniczną stację doświadczalną.

Wysoki Sejm na podstawie sprawozdania komisji szkolnej powziął w tej sprawie na posiedzeniu dnia 22. Stycznia 1887 następującą uchwałę:

„Wzywa się c. k. Rząd, ażeby przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie zaprowadził mechaniczno-technologiczną stację doświadczalną.“

Gdy ta uchwała została udzieloną c. k. Rządowi, pan Minister wyznań i oświaty wezwał Rektorat c. k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie, aby złożył sprawozdanie fachowe kolegium profesorów o tej sprawie, oraz przedstawił koszta urządzenia takiej stacyi.

Rektorat w wyczerpującem sprawozdaniu przedstawił korzyści, jakiego przemysł krajowy odniósł z takiej stacyi, wskazał na możliwość urządzenia stacyi w lokalnościach c. k. Szkoły Politechnicznej, oraz że kierownictwo stacyi poruczoneby być mogło jednemu z profesorów, a co do kosztów urządzenia podał, że one wynosić mogą około 10.000 zł.

W ogólnem sprawozdaniu z czynności Wydziału krajowego za czas od 1. Lipca 1887 do końca Czerwca 1888, LWkr. 36.281, podał Wydział krajowy do wiadomości Wysokiego Sejmu odezwę c. k. Namiestnictwa z dnia 13. Lipca 1888, którą c. k. Namiestnictwo zakomunikowało reskrypt JE. pana Ministra wyznań i oświaty z dnia 29. Maja 1888 w sprawie urządzenia doświadczalnej stacyi mechaniczno-technologicznej przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie. W reskrypcie tym zaznaczył JE. pan Minister przedewszystkiem, że urządzenie zwyż

wzmiankowanej stacyi doświadczalnej, ma w pierwszym rzędzie służyć do popierania interesów krajowych, i że uważa za usprawiedliwione, aby urządzenie jej przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie nastąpiło na koszt funduszu krajowego, a nie wyłącznie na koszt skarbu państwa, względnie etatu oświaty.

Wydział krajowy zapytany na dniu 30. Listopada r. z. do L. W. kr. 52.732 przez c. k. Namiestnictwo we Lwowie, czy zamierza sprawę udziału w kosztach urządzenia pomienionej stacyi przedłożyć Wysokiemu Sejmowi, zasięgnął w tej sprawie zdania krajowej komisji dla spraw przemysłowych. W sprawozdaniu z dnia 5. Stycznia r. b. L. 546 oświadczyła się krajowa komisya, ze względu na znakomite korzyści, jakie stacya tego rodzaju może przynieść wielu gałęziom przemysłu krajowego, za poparciem materyalnem tej instytucji, t. j. za przyjęciem części kosztów na jej urządzenie niezbędnych, na fundusz krajowy.

Główne zadanie mechaniczno-technologicznej stacyi doświadczalnej polega na tem, aby za pomocą doświadczeń mechaniczno-technologicznych oznaczyć dokładnie własności techniczne materyałów krajowych i zbadać ich przydatność do dalszej przeróbki.

Nadto zajmować się będzie stacya badaniem własności wyrobów gotowych, ze szczególnem uwzględnieniem ich wytrzymałości na rozmaite działania zewnętrzne, jakim podlegać mają podczas użycia. Stacya mechaniczno-technologiczna zajmować się będzie badaniem drzew krajowych, używanych w konstrukcyach technicznych, kamieni budowlanych i sztucznych, oznaczeniem przydatności cementów i wapien hydraulicznych, ze względu na przepisy powszechnie przyjęte, dochodzeniem wytrzymałości lin drucianych i konopnych, papieru i t. p. Stacya mechaniczno-technologiczna zajmując się kontrolą przeróżnych materyałów i wyrobów technicznych, wskazywać będzie wielu rodzajom przemysłu krajowego drogę do postępu, a właścicielom materyałów najwłaściwszy sposób zużytkowania ich przemysłowego, wreszcie stacya przez badania chronić będzie odbiorców od nierzetelności dostawców.

Prócz wyżej wykazanych korzyści czysto praktycznych stanowiąc będą nabyte doświadczenia w stacyi mechaniczno-technologicznej nieoceniony materyał naukowy, oraz podstawę do dalszych badań teoretycznych.

Pomimo, że stacye mechaniczno-technologiczne, czyli mechaniczno-doświadczalne istnieją dopiero od lat dwudziestu kilku, ilość ich jest bardzo znaczna, a dziś nie ma żadnego kraju w Europie zachodniej i środkowej, któryby nie posiadał przynajmniej jednej stacyi tego rodzaju, założonej kosztem publicznym.

W Austrii urządzono stacyę taką w Wiedniu przy szkole politechnicznej bezpośrednio po wystawie światowej w r. 1873, na której zakupiono odpowiednie maszyny. Prócz tego jest w Wiedniu druga stacya doświadczalna przy muzeum technologicznem. Prócz wyżej wymienionych dwóch stacyj, są jeszcze w Gracu przy tamtejszej politechnice, w Pradze przy politechnice (urządzona kosztem kraju), w Peszcie również przy politechnice. — Stacye doświadczalne mechaniczno-technologiczne, urządzone z funduszków prywatnych, znachodzą się w Austrii w Wiedniu urządzone i utrzymywane przez kolej północną i w zakładzie hutniczym Neuberg w Styryi.

Rząd pruski utworzył wzorową stacyę centralną przy szkole politechnicznej w Berlinie (Charlottenburg), która rozporządza przyrządami do badania drzewa, żelaza, stali i innych metali, lin konopnych i drucianych, papieru; a druga stacya z oddzielnym personelem technicznym zajmuje się wyłącznie badaniem materyałów budowlanych, jako to: cegieł, kamieni, żwiru i cementu.

W Niemczech istnieją przy szkołach politechnicznych w Monachium, w Stuttgarcie, w Darmsztadcie i Brunzwicku stacye doświadczalne, służące bezpośrednio interesom przemysłu krajowego.

We Francyi rozpowszechniły się stacye mechaniczne bardzo szybko; oprócz władz rządowych posiadają wielkie zakłady fabryczne swoje własne pracownie, w których poddają próbom swoje materiały i gotowe wyroby.

Rząd angielski założył dla swego użytku dwie stacye, jedną w Londynie, drugą w arsenale Woolwich, a zjednoczone Towarzystwa przemysłowe w Londynie, które w najnowszym czasie założyły wielki instytut politechniczny, zaopatrzyły go w stacyę mechaniczną wzorowo urządzoną; nadto istnieje w Anglii wiele stacyj tego rodzaju, utrzymywanych przez przedsiębiorców prywatnych.

W cesarstwie rosyjskiem założono stacye mechaniczno-doświadczalne przy szkołach technicznych w Petersburgu i Moskwie.

Podobnie rząd Stanów Zjednoczonych nrządził stacyę centralną w Watertown, uposażając ją w maszyny i przyrządy, które pozwalają poddawać doświadczeniom, największe konstrukcyje żelazne i drewniane.

Już sam fakt istnienia tylu stacyj mechaniczno-doświadczalnych dowodzi ich użyteczności, nie można bowiem przypuszczać, jakoby funduszów publicznych zamierzano używać dla dogodzenia pewnym zachoiankom urojonym, lecz trzeba przyjąć, że rządy owych krajów upatrują w badaniach stacyj realne korzyści dla przemysłu.

Jeżeli kraj nasz pójdzie w tym względzie za przykładem innych krajów, to przysporzy sobie tych samych korzyści, jakie gdzieindziej od dawna osiągnięte zostały.

Z inicjatywy Wysokiego Sejmu istnieją we Lwowie dwie krajowe stacye doświadczalne, jedna dla przemysłu ceramicznego, druga dla przemysłu naftowego, utworzenie trzeciej stacyi z szerszym zakresem działania, obejmującym wielorakie gałęzie pracy, będzie tylko dopełnieniem programu, według którego Wysoki Sejm postępował dotąd w sprawie popierania przemysłu krajowego.

Ponieważ c. k. Rząd zgadza się w zasadzie na założenie stacyi mechaniczno-technologicznej przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie, uchyla się jednak od założenia jej wyłącznie na koszt państwa, przeto zdaniem komisji sejmowej przemysłowej, należy przyjąć zasadę, że fundusz krajowy przyczyni się w połowie do owych kosztów założenia, podanych w przybliżeniu na 10.000 zł. Komisya sejmowa przemysłowa przedkłada zatem Wysokiemu Sejmowi wniosek, ażeby upoważnić Wydział krajowy do traktowania z c. k. Rządem na tej podstawie, że fundusz krajowy przyczyni się w połowie do kosztów założenia stacyi, jeżeli subwencya z funduszu krajowego nie przekroczy kwoty 5.000 zł. i jeżeli c. k. Rząd taką samą kwotę ze swej strony na koszt założenia wypłaci; subwencya krajowa płatną będzie w dwóch równych ratach rocznych, począwszy od roku 1890.

Komisya sejmowa przemysłowa jest również zdania, że c. k. Rząd odstąpić powinien odpowiednich ubikacyj stosownie do potrzeby adaptowanych do użytku pomienionej stacyi w gmachu c. k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie, jak również dostarczyć bezpłatnie dla użytku stacyi gazu, wody i opału oraz usługi.

Wszelkie próby w stacyi doświadczalnej, robione z polecenia departamentu technicznego Wydziału krajowego, uskutecznić winna stacya bezpłatnie.

Stacya mechaniczno technologiczna ma być dla użytku prywatnych bezwzględnie przystępną na podstawie cennika, potwierdzonego przez Wydział krajowy i c. k. Rząd. Wszelkie opłaty za uskutecznione próby dla osób prywatnych wpływają na rzecz stacyi mechaniczno technologicznej.

Stacya mechaniczno technologiczna ogłaszać będzie wyniki prób i doświadczeń urzędownie, o ile osoby prywatne nie zastrzegą sobie tajemnicy przy próbach dla nich specjalnie przeprowadzanych.

Wydatki z preliminowanej kwoty 10.000 złr. ograniczyć się winny wyłącznie na zakupno dla stacyi potrzebnych przyrządów i maszyn.

W rokowaniach z c. k. Rządem należałoby podnieść, że stacya zajmować się powinna przede wszystkim: badaniem technicznym drzew krajowych, tudzież kamieni budowlanych, cegieł, cementu i zapraw hydraulicznych, badania zaś innych materyałów całkiem zaniechać lub przynajmniej pozostawić je na drugim planie.

Koszta utrzymania stacyi będą stosunkowo małe i kierownictwo bowiem powierzone być powinno profesorowi fachowemu, któremu dodany będzie asystent i pomocnik; ponieważ zaś wszyscy trzej funkcyonaryusze płatni są z funduszków państwa, nie wyniknie stąd żaden wydatek. W pierwszych latach prawdopodobnie dochody stacyi nie wystarczą na pokrycie kosztów utrzymania przyrządów mierniczych, zakupna materyałów do prób potrzebnych i t. p., potrzeba będzie zatem stosunkowo nie wielką kwotę t. j. 300 złr. wstawić w budżet na koszta utrzymania.

Gdyby Wysoki Sejm zgodził się z powyżej przytoczonymi uwagami a rokowania z c. k. Rządem doprowadziły do pozytywnego rezultatu, wówczas możnaby w ciągu roku 1889 poczynić wszelkie przygotowania, aby urządzenie stacyi przeprowadzić w dwóch latach następnych, tak, żeby badania techniczne rozpocząć się już mogły w ciągu roku 1891.

Na podstawie powyższego wywodu komisya sejmowa przemysłowa wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Sejm upoważnia Wydział krajowy do przeprowadzenia rokowań z c. k. Rządem o częściowe pokrycie z funduszu krajowego kosztów założenia doświadczalnej stacyi mechaniczno technologicznej przy c. k. Szkole Politechnicznej we Lwowie i do wstawienia kwoty 2500 zł. w preliminarz budżetu na rok 1890 i takiej samej kwoty w preliminarz na rok 1891, pod warunkiem: a) że c. k. Rząd taką samą kwotą przyczyni się do założenia pomienionej stacyi, b) że c. k. Rząd dostarczy na pomieszczenie stacyi w gmachu c. k. Szkoły Politechnicznej we Lwowie odpowiednio adaptowany lokal, oraz że stale dostarczać będzie dla stacyi opału, światła, wody i usługi, c) że wszelkie próby robione w stacyi doświadczalnej z polecenia departamentu technicznego Wydziału krajowego uskuteczniane będą bezpłatnie, d) że fundusz krajowy na utrzymanie stacyi doświadczalnej przyczyniać się będzie najwyżej kwotą 300 zł. rocznie.

Lwów dnia 22. Stycznia 1889.

Przewodniczący:
Sanguuszko.

Sprawozdawca:
Ludwik Wierzbicki.